

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин

«Затверджую»
Голова приймальної комісії
Сумського державного
педагогічного
університету імені А.С.Макаренка
Юрій ЛЯННОЙ
«28» березня 2024 р.

Програма вступного випробування до аспірантури
зі спеціальності 032 Історія та археологія

Розглянута на засіданні
приймальної комісії
«28» березня 2024 р.
Протокол № 5

Суми 2024

Програма вступного випробування до аспірантури
зі спеціальності 032 Історія та археологія

Програма розглянута на засіданні кафедри історії України

Протокол № 8 від «18» березня 2024 р.

Завідувач кафедри В'ячеслав ОЛЦЬКИЙ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. Історія України	5
Тема 1.1. Давня історія України	6
Тема 1.2. Середньовічна історія України	6
Тема 1.3. Ранньомодерна історія України	8
Тема 1.4. Нова історія України	10
Тема 1.5. Новітня історія України	14
РОЗДІЛ II. Всесвітня історія	19
Тема 2.1. Історія стародавнього світу	19
Тема 2.2. Історія середній віків	20
Тема 2.3. Нова історія країн світу	21
Тема 2.4. Новітня історія країн світу	24
РОЗДІЛ III. Методологія історія. Історіографія історії України	26
Тема 3.1. Методологія історії	26
Тема 3.2. Історіографія історії України	27
Рекомендована література	29
Перелік питань	35
Критерії оцінювання знань	38

ВСТУП

Програма складена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, Закону України «Про вищу освіту» від 6 вересня 2014 року, постанови КМ України «Про затвердження порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 та Наказу Міністерства освіти і науки України «Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2020 році» від 11 жовтня 2019 року № 1285.

Програма вступного іспиту розроблена для абітурієнтів, які вступають на навчання для здобуття третього рівня вищої освіти (доктор філософії) за спеціальністю 032 Історія та археологія, базується на освітній програмі другого рівня вищої освіти (магістр) за відповідною спеціальністю і затверджена ректором Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Вступний іспит з історії проводиться з метою встановлення глибини професійних знань, рівня наукової та загальної підготовки абітурієнтів, які вступають на навчання за освітньо-професійною програмою на здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти доктора філософії галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія і археологія.

Складання іспиту вступниками є обов'язковим під час вступу до аспірантури та проводиться в усній формі.

Вступники до аспірантури зі спеціальності 032 Історія та археологія при складанні вступного іспиту зі спеціальності мають виявити знання предмета та об'єкту всесвітньої та української історії, показати вміння встановлювати послідовність подій, розуміння історичного процесу, аналізу об'єктивності описаних фактів і робити висновки про причини подій.

Питання екзамену спрямовані на визначення рівня знань вступників в оволодінні основними поняттями й категоріями історичної науки, обізнаності із дослідженнями вітчизняної та зарубіжної історіографії, теоретичними

підходами, концепціями. Вони орієнтовані на визначення ступеня сформованості в абітурієнтів умінь аналізу, узагальнення історичних явищ, визначення їх структури, закономірностей та механізмів розвитку тощо. Вступник до аспірантури повинен показати знання основних принципів побудови та застосування теорій в історичній науці, ключових моментів формування основних історичних понять; інструментів історичного дослідження та принципів їх застосування в самостійній науково-дослідницької діяльності в сфері гуманітарної науки. Вступник повинен вміти застосовувати інтелектуальний інструментарій, понятійно-категоріальний апарат, необхідний для формування професійної наукової позиції; виокремлювати у розмаїтті уявлень про історію чітко окреслених дискурсивних сфер, сформованих в рамках історичної науки у вигляді теорій та концепцій; визначати основні проблеми, об'єкт і предмет історичних знань.

Під час іспиту абітурієнт має продемонструвати здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень; здатність вибирати і застосовувати методи дослідження, адекватні предмету і завданням дослідження; готовність використовувати сучасні методи і технології наукової комунікації; здатність проводити теоретичні і експериментальні дослідження в сфері історичної наук, використовуючи сучасні методи дослідження; здатність формулювати релевантні для сучасної історичної науки і практики висновки на основі проведених досліджень; здатність застосовувати інтелектуальний інструментарій, понятійно-категоріальний апарат, необхідний для формування професійної історичної наукової позиції.

Програма вступного іспиту за спеціальністю «Історія та археологія» відображає сучасний стан цієї галузі та включає її найважливіші розділи, знання з яких необхідні для тих, хто вступає на навчання до аспірантури.

I. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1.1. Давня історія України

Поява людини на території сучасної України. Палеоліт. Ранній і середній палеоліт. Пізній палеоліт. Початок родового ладу. Мезоліт і його матеріальна культура. Господарство. Соціальний устрій. Культурно-територіальне членування пам'яток України. Неоліт. Неолітична революція. Неолітичні культури в Україні. Проблема індоєвропейського розселення. Енеоліт. Бронзовий вік. Перший суспільний поділ праці. Культури лісостепового Правобережжя України, Полісся, Волині і Прикарпаття періоду енеоліту та бронзового віку. Трипільська культура.

Номади Північного Причорномор'я епохи раннього залізного віку. Кіммерійці. Скіфи. Сарматський час. Пізньоскіфські пам'ятки Нижнього Дніпра. Пам'ятки пізньоскіфської культури у Криму. Другий суспільний поділ праці.

Грецька колонізація і виникнення античних поселень у Північному Причорномор'ї, їхнє становище у класичний, елліністичний, римській і пізньоантичний періоди. Борисфеніда та Ольвія. Тіра і Ніконій. Херсонес і Керкінітіда. Боспорська держава. Матеріальна й духовна культура понтійських греків. Римська експансія у Північному Причорномор'ї. Північне Причорномор'я в період кризи рабовласницького ладу.

Тема 1.2. Середньовічна історія України

Велике переселення народів і Україна. Остготське королівство. Гунське вторгнення. Тюркські народи в Україні. Хазарський каганат. Салтівська (салтівсько-маяцька культура).

Слов'янський світ. Зарубинецька культура. Поєнешти-лукашівська культура. Латенська культура. Липицька культура. Черняхівська культура. Пшеворська культура. Культура карпатських курганів. Київська культура. Пеньківська культура. Празько-Корчазька культура. Райковецька культура. Колочинська культура. Волинцівська культура. Роменська культура. Матеріальна й духовна культура слов'ян. Слов'янське суспільство.

Становлення державності у східних слов'ян. Утворення Давньоруської держави. Внутрішня і зовнішня політика перших київських князів. Запровадження християнства. Суспільно-економічний лад давньоруської держави. Розвиток міст, ремесл, торгівлі. Становище сільського населення. Основні соціальні групи. Давньоруське право, «Руська правда». Місце християнської церкви в політичному та культурному житті країни. Дипломатія київських князів IX–X ст.

Пам'ятки кочових племен степового Подніпров'я IX – XIII ст.; Середньовічний Білгород-Дністровський; Середньовічний Крим. Взаємини Русі з кочовими народами (печенігами, половцями).

Причини і наслідки роздроблення Київської Русі. Утворення і суспільно-політичний розвиток удільних князівств (Галицького, Волинського, Чернігівського, Переяславського). Боротьба князів за київський престол. Галицько-Волинська держава Романовичів.

Монгольська навала та її наслідки для історії Русі. Залежність українських земель від Золотої Орди. Північне Причорномор'я в складі Золотої Орди. «Велика зам'ятня» й розпад Золотої Орди.

Загальна характеристика культури Київської Русі. Розвиток мистецтв і літератури, пам'ятки давньоруської історіографії.

Князівство Феодоро. Італійські колонії у Північному Причорномор'ї. Генуезька Газарія. Утворення Кримського Ханату та його політика стосовно українських земель. Турецька експансія у Північному Причорномор'ї. Залежність Кримського Ханату від Османської імперії.

Інкорпорація українських земель до складу іноземних держав – Польщі, Великого князівства Литовського, Угорщини, Молдови, Великого князівства Московського.

Становище Галицької Русі та Поділля у складі Польського королівства у другій половині XIV – першої половини XVI ст. Формування шляхетського стану як провідної суспільної верстви. Розвиток міст, цеховий устрій, розвиток міського самоврядування і поширення магдебурзького права.

Польсько-литовські унії. Становище Київщини, Волині, Брацлавщини, Чернігівщини у складі Великого князівства Литовського протягом XV – першої половини XVI ст. Удільні князівства Гедиміновичів на українських теренах та їхня роль в історії Великого князівства Литовського. Київські князі Олельковичі. Ліквідація удільних князівств в Україні литовським урядом. Боротьба Московського великого князівства з Великим князівством Литовським за давньоруську спадщину. Особливості соціально-політичного устрою Центральної України у складі Великого князівства Литовського. Станова структура суспільства: князі, пани, зам'яни-шляхта, міщани, селяни. Формування козацтва як соціальної групи.

Тема 1.3. Ранньомодерна історія України

Люблінська унія 1569 р. Утворення Речі Посполитої і перехід Київщини, Брацлавщини та Волині від Великого князівства Литовського до Корони Польської. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої. Основні верстви суспільства: магнати, шляхта, духівництво, міщанство, селяни, козацтво.

Становище Православної церкви в українських землях під литовсько-польським пануванням. Братства та їхня роль в громадському житті. Поширення впливу католицизму. Реформація та контрреформація в Україні. Берестейська церковна унія 1596 р. Громадсько-політична активність прихильників і супротивників унії. Відродження православної церкви. Київський митрополит Петро Могила та його оточення.

Запорозька Січ: виникнення, устрій. Військово-політична активність козацтва в другій половині XVI – першій половині XVII ст. П. Сагайдачний. Козацькі повстання між 1591 і 1638 рр.

Загальна характеристика української культури польсько-литовського періоду. Поширення друкарства. Розвиток освіти: латинське шкільництво в Україні, єзуїтські колегіуми, Львівська братська школа, Острозька академія, Києво-Могилянська колегія. Література. Архітектура. Живопис. Музика й театр.

Повстання під проводом Богдана Хмельницького у середині XVII ст.: причини, характер, етапи. Формування української державності у ході війни. Сотенно-полковий адміністративно-територіальний устрій. Військові дії: битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Зборовом, Збаражем, Батогом, Берестечком, Жванцем. Дипломатичні акції гетьманського уряду. Зборівська та Білоцерківська угоди з польським урядом, українсько-московський союз; «Березневі статті» 1654 р. Віленське перемир'я Москви та Польщі. Дипломатія Української держави за гетьмана Б. Хмельницького. Союз гетьманського уряду зі Швецією, Трансильванією і Бранденбургом.

Гетьманування І. Виговського (1657–1659), його внутрішня і зовнішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Українсько-московська війна 1658–1659 рр., Конотопська битва та її наслідки. Гетьманування Ю. Хмельницького (1659–1663), його зовнішня та внутрішня політика. Переяславські статті 1659 р. Розкол України на Правобережну і Лівобережну. Андрусівське перемир'я 1667 р.

Правобережна Україна в другій половині XVII ст., боротьба за Правобережжя між Річчю Посполитою, Московським царством та Османською імперією. Внутрішня і зовнішня політика правобережних гетьманів П. Тетері (1663–1665), П. Дорошенка (1665–1676), М. Ханенка (1669–1674). Занепад української державності на Правобережжі та економічна руїна краю.

Політичне становище Лівобережної України у складі Московської держави впродовж другої половини XVII ст. Поступове обмеження української автономії. Гетьманування І. Брюховецького (1663–1668), Московські статті 1665 р. Гетьманування Д. Многогрішного (1669–1672), Глухівські статті 1669 р. Гетьманування І. Самойловича (1672–1687), Конотопські (1672 р.) і Переяславські (1674 р.) статті. Гетьманування І. Мазепи (1687–1709), Коломацькі статті 1687 р. Військово-політична активність запорозького козацтва в другій половині XVII – на початку XVIII ст. І. Сірко. Слобідська Україна в другій половині XVII – середині

XVIII ст. Суспільні верстви Гетьманщини: старшина, козацтво, духовництво, міщанство, селянство.

Україна під час Північної війни 1700–1721 рр. Козацько-селянське повстання 1702–1704 рр. на Правобережній Україні під проводом С. Палія. Українсько-шведський союз, Полтавська битва 1709 р. та її значення в історії України. Українська еміграція, гетьман П. Орлик і його «Конституція» 1710 р. Гетьманування І. Скоропадського (1708–1722).

Перша Малоросійська колегія. Боротьба старшини за збереження української автономії, П. Полуботок. Гетьманування Д. Апостола (1727–1734), «Рішительні пункти» 1728 р., економічна політика гетьманської адміністрації, «Генеральне слідство про маєтності», реформування судочинства. «Правління гетьманського уряду». Україна під час російсько-турецької війни 1735–1739 рр. Кодифікація українського права у XVIII ст. «Права, за якими судиться малоросійський народ». Гетьманування К. Розумовського (1750–1764). Запорозьке козацтво у XVIII ст.: Олешківська Січ та Нова Січ.

Ліквідація автономії України у другій половині XVIII ст. та інкорпорація її до суспільно-політичної структури Російської імперії: остаточне скасування уряду гетьмана, діяльність другої Малоросійської колегії та генерал-губернатора П. О. Румянцева, знищення Запорозької Січі, скасування сотенно-полкового адміністративно-територіального устрою, створення намісництв і губерній, перетворення старшини на шляхетський стан, покріпачення селянства.

Російсько-турецькі війни 1768–1774, 1787–1791 рр. і Україна. Приєднання Північного Причорномор'я до Російської імперії та його колонізація українцями.

Правобережна Україна у складі Речі Посполитої у XVIII ст. Основні верстви суспільства: магнати, шляхта, духовництво, міщанство, селянство. Роль євреїв у суспільно-економічному житті краю. Коліївщина. Опришківський рух. Олекса Довбуш. II та III розділи Речі Посполитої,

інкорпорація Правобережжя до складу Російської імперії та держави Габсбургів.

Українська культура другої половини XVII – XVIII ст.: бароко й рококо, класицизм, література, архітектура, образотворче мистецтво, музика й театр. Розвиток освіти: Львівський університет, Києво-Могилянська академія, Чернігівський, Переяславський і Харківський колегіуми. Глухівська співацька школа. Василіанські школи. Школи мандрівних дяків.

Тема 1.4. Нова історія України

Соціально-політичне становище й адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії та монархії Габсбургів. Соціально-економічний розвиток українських земель: Наддніпрянщина в період завершення формування загальноросійського ринку, розвиток сільського господарства, промисловості, транспорту й комерції. Наростання кризи поміщицького господарства. Українське селянство. Міста.

Масонство й декабристський рух на українських землях. Польський національно-визвольний рух на українських землях. Листопадове повстання й Україна. Українське національне відродження XIX ст.: сутність, передумови, періодизація, регіональні особливості. Вплив ідеології романтизму на виникнення українофільства. Харківський університет як вогнище українофільства першої третини XIX ст. Польське українофільство (В. Терлецький, М. Чайковський, Ф. Духіньський).

Кирило-Мефодіївське братство – перше політичне товариство українофілів, його склад та програмові документи («Книга буття українського народу», «Статут Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія»). Значення творчої та громадської діяльності Т. Шевченка для українського національного відродження. «Руська трійця». Опришківський рух. Повстання селян Буковини під проводом Лук'яна Кобилиці. «Весна народів» на західноукраїнських землях. Селянський рух на території Наддніпрянщини. Рух селянства під проводом У. Кармалюка. Київська козаччина 1855 р.

Кримська війна 1853–1856 рр. й Україна. Реформи модернізації в Російській імперії 1860–1870-х років (селянська, земська, судова, військова тощо) та особливості їх проведення в українських землях. Сутність контрреформ 1880–1890-х років.

Піднесення українофільського руху наприкінці 1850-х – на початку 1860-х років. Українська громада у Петербурзі, видання часопису «Основа». Рух «хлопоманів», виникнення українських громад в Києві, Чернігові, Полтаві, Одесі, Харкові тощо, їхня громадська та культурно-просвітницька діяльність. «Валуєвський циркуляр» 1863 р. Київська «стара громада» у 1870-ті роки. В. Антонович. Урядові репресії проти українофілів. «Емський указ» 1876 р. Університетські центри в Україні у ХІХ ст. Українська політична еміграція. М. П. Драгоманов та «жєневський гурток» (С. Подолинський, М. Павлик), видання часопису «Громада», ідеологія «громадівського соціалізму». Формування соціалістичного напрямку в українському національно-визвольному русі.

Польський визвольний рух на українських землях. Польське повстання 1863–1864 рр. і Україна. Діяльність польських політичних партій на території України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Російський визвольний рух на українських землях. «Земля і воля». Київська комуна. «Ходіння в народ». «Чигиринська змова». «Народна воля». «Чорний переділ». Студентський і робітничий рухи. Земський лібералізм. Кримсько-татарський національний рух. І. Гаспрінський. Виникнення єврейського політичного руху на території Російської імперії. Бунд. Сіонізм.

Поширення в Україні марксизму. М. Зібер. С. Подолинський. Утворення Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП) та її діяльність на українських теренах, більшовизм і меншовизм. Діяльність російських неонародників в Україні. Партія соціалістів-революціонерів. Консолідація російських ліберальних сил. «Союз визволення». Студентський, робітничий та селянський рухи на початку ХХ ст.

Завершення промислового перевороту у Наддніпрянщині. Розвиток

транспорту, промисловості, сільського господарства, фінансово-кредитної сфери та торгівлі. Фінансова реформа С. Вітте. Зростання міст та зміни в міській інфраструктурі. Буржуазія та пролетаріат. Соціальні зміни в середовищі селянства. Інтелігенція.

Політизація українського визвольного руху. «Братство тарасівців»: програма та склад. Загальноукраїнська безпартійна організація. Українські політичні партії на Наддніпрянщині на початку ХХ ст., їх склад, соціальна база та програми вирішення національних і соціальних протиріч.

Революція 1905–1907 рр. в Україні: страйковий рух; приговорний рух українського селянства й селянські виступи; повстання в армії та на флоті; консолідація опозиційних політичних сил; Маніфест 17 жовтня 1905 р.; збройне протистояння в Україні у грудні 1905 р.; пошкваллення українського національно-визвольного та культурно-просвітницького руху: поширення на Наддніпрянщині осередків товариства «Просвіта», створення україномовної преси; діяльність українських представників у Державній Думі першого та другого складу. Консолідація сил російської контрреволюції.

Післяреволюційний реакційний режим («третьочервнева монархія»), згортання діяльності українських громадських та культурно-просвітницьких установ. Столипінська аграрна реформа в Україні; переселення українських селян до Казахстану, Сибіру і Далекого Сходу.

Особливості українського національного відродження на західноукраїнських землях. Здійснення реформ австрійським урядом у 1850–1860-х роках. Полонізація Галичини. Громадсько-політичні угруповання: «москвофіли» та «народовці». Утворення організаційної інфраструктури для розвитку українського національно-визвольного руху в Галичині: товариство «Просвіта», Наукове товариство імені Т. Шевченка; молодіжні спортивно-виховні організації «Сокіл», «Січ»; розвиток кооперативного руху, шкільництво. Українська преса в Галичині (газета «Діло» тощо). Українські парламентарі в австрійському рейхстазі та крайових сеймах. Зв'язки між діячами національного відродження із Західної та

Наддніпрянської України. Виникнення політичних партій в західноукраїнських землях, їхній склад, соціальна база та програми вирішення національних і соціальних протиріч. Особливості соціально-політичного становища українців в Закарпатті та Буковині. Західноукраїнська трудова еміграція до Нового Світу.

Загальна характеристика розвитку української культури в ХІХ – на початку ХХ ст. Розвиток освіти (освітні реформи в Австрійській і Російській імперіях, Австро-Угорщині, нижча, середня та вищі ланки освіти, недільні школи в Україні), науки (гуманітарні науки, природознавство й математика), літератури (літературні напрямки й течії, видатні діячі вітчизняного письменництва), мистецтв (живопис, музика й театр, зародження кіномистецтва в Україні). М. С. Грушевський як науковець і політичний діяч. Віровизнання в Україні на початку ХХ ст.: становище Православної церкви на Наддніпрянщині та Греко-католицької церкви в Західній Україні, соціальний склад духівництва, його участь у громадсько-політичному житті.

Тема 1.5. Новітня історія України

Українські землі під час Першої світової війни, головні бойові дії на території України, українське питання в планах ворогуючих таборів. Ставлення провідних українських політичних сил до війни. Утворення Загальної Української Ради, Союзу Визволення України. Українські січові стрільці. Російський окупаційний режим в Західній Україні в 1914–1915 рр. Наростання економічної кризи. Загострення суспільних протиріч. Наростання революційної ситуації.

Українська революція 1917–1921 рр.: передумови, основні рушійні сили, періодизація. Лютнева революція 1917 р. в Росії, падіння монархії, утворення Тимчасового уряду та його місцеві органи влади на території України. Ради робітничих і солдатських депутатів. Утворення Української Центральної Ради, її партійний склад і керівні діячі. Перетворення УЦР на український революційний парламент, її універсали як програмові документи. Генеральний секретаріат УЦР. Відносини УЦР і Тимчасового

уряду. Демократичні вибори до місцевих органів самоврядування влітку 1917 року. З'їзд народів Росії в Києві у вересні 1917 р.

Жовтневий переворот 1917 р.: падіння Тимчасового уряду, встановлення більшовицької диктатури. Більшовицьке повстання в Києві. Ставлення провідних українських політичних сил до перевороту, проголошення утворення Української Народної Республіки. Взаємини між більшовицьким урядом та УЦР. Дипломатія Української Народної Республіки. Перший Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові в грудні 1917 р. і проголошення радянської влади в Україні. Перший більшовицький наступ в Україні. Проголошення незалежності УНР. Більшовицький окупаційний режим в Україні на початку 1918 р. Брестський мирний договір УНР з Німеччиною, Австро-Угорщиною та їхніми союзниками. Німецька та австро-угорська окупація Наддніпрянщини, повалення радянської влади.

Державний переворот 29 квітня 1918 року: ліквідація Центральної Ради й УНР, утворення Української держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським. Соціальна база гетьманського режиму, його відносини з німецькими окупантами. Опозиційні сили. Український національний союз. Політика гетьманського уряду в галузі державного управління, економіки, культури. Дипломатія гетьмана П. Скоропадського.

Повалення гетьманського режиму, його причини та наслідки. Відновлення УНР і прихід до влади Директорії, її керівний склад й ідеологічні засади внутрішньої та зовнішньої політики. Аграрне питання, економічна криза, дезорганізація державного управління. Збройні формування Директорії. Роль В. Винниченка та С. Петлюри у визвольних змаганнях. Другий наступ більшовиків в Україні. Інтервенція Антанти на Півдні України. Білий рух в Україні, його соціальна база, цілі та завдання щодо українського питання. Антибільшовицькі повстання навесні-влітку 1919 року. Денікінська окупація України. Звільнення Правобережжя Дієвою армією УНР. Третій наступ більшовиків в Україні. Перший зимовий похід армії УНР. Радянсько-польська війна 1920 р. і окупація Червоною Армією

території УНР. Розгром військ Врангеля на Півдні України. Махновщина. Припинення організованого опору анархістів в Україні. Другий зимовий похід армії УНР. Український опір у Холодному Яру.

Розпад Австро-Угорської імперії та утворення Західноукраїнської Народної Республіки, засади її державного устрою, керівні діячі. Українська Галицька Армія. Збройна боротьба ЗУНР проти польської агресії у 1918–1919 рр. Злука ЗУНР з УНР. Роль країн Антанти у врегулюванні Окупація Польщею Галичини. Діяльність уряду ЗОУНР в еміграції.

Революційні трансформації на Кримському півострові. Специфіка громадсько-політичної ситуації в 1917 р. у Криму. Курултай. Міллі-Фірка. Номан Челебіджихан. Спроба створення кримсько-татарської держави. Перше встановлення радянської влади в Криму. Таврійська Радянська Соціалістична Республіка. Перший та Другий Кримські крайові уряди. Матвій Сулькевич. Соломон Крим. Українізація Чорноморського флоту. Кримська Радянська Соціалістична Республіка.

Створення Комуністичної партії більшовиків України. Організація радянської влади в Україні. Державний лад і право Української Соціалістичної Радянської Республіки. Запровадження політики воєнного комунізму, продовольча диктатура.

Культурний й духовний розвиток України на тлі революційних трансформацій. Створення Української Академії Наук. Боротьба за ствердження національної православної церкви.

Українське питання в міжнародних відносинах після Першої світової війни. Розподіл західноукраїнських земель між Польщею, Чехословаччиною, Румунією.

Процес радянської федералізації колишньої території Російської імперії. Українсько-російські радянські угоди. Представництво УСРР на міжнародній арені на початку 1920-х років. Вхід УСРР до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Криза політики воєнного комунізму. Голод 1921–1923 рр.

Нова економічна політика, передумови її запровадження й особливості в Україні. НЕП у сільському господарстві, промисловості і торгівлі. Згорання НЕПу.

Українізація: причини, хід, керівні діячі, досягнення. Українізація державного апарату, науково-просвітницьких закладів. Кампанія з ліквідації неписьменності. Опір українізації та її згорання. Український націонал-комунізм. «Хвильовизм». «Шумськизм». «Волобуєвщина». Індустріалізація УСРР, її соціальні наслідки. Колективізація селянства: передумови, початок суцільної колективізації, ліквідація куркульства, селянські протести проти колективізації, їх форми і масштаби, соціальні наслідки колективізації. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид української нації, його демографічні та соціокультурні наслідки.

Формування сталінського тоталітарного режиму. Масові репресії: справа «Спілки визволення України» і нищення української інтелігенції, переслідування опозиціонерів і партійні чистки, «ежовщина» («Великий терор» 1937-1938 рр.). ідеологічне обґрунтування масових репресій.

Галичина та Західна Волинь у складі II Речі Посполитої. Ставлення польського уряду до українського питання. Осадництво. Пацифікації. Соціально-економічне становище західноукраїнського населення: аграрне питання, кооперативний рух. інтелігенція як провідна верства суспільства. Українські політичні партії: Українське національно-демократичне об'єднання, Комуністична партія Західної України. Роль греко-католицької церкви в громадсько-політичному житті, митрополит Андрей Шептицький. ідеологія українського інтегрального націоналізму. Утворення Організації Українських Націоналістів, її провідники, цілі та методи діяльності; фракції бандерівців і мельниківців.

Особливості соціально-економічного та суспільно-політичного становища українського населення в Чехословаччині та Румунії у 1920-ті – 1930-ті роки.

Загальна характеристика розвитку української культури міжвоєнного

періоду. Новації в літературі, мистецтві, науці, освіті. Масові репресії проти діячів культури: «Розстріляне відродження».

Релігійне життя в українських землях у 1920-ті – 1930-ті роки: православне духівництво в підрадянській Україні, Українська автокефальна православна церква, Українська греко-католицька церква в умовах польської окупації.

Українське питання в міжнародних відносинах напередодні Другої світової війни. Карпатська Україна: від автономії у складі Чехословаччини до незалежності, окупація її Угорщиною. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Приєднання до Радянської України Галичини, Буковини та Південної Бессарабії. «Радянізація» Західної України у 1939–1941 рр.

Початок Німецько-радянської війни. Військові дії на території України у 1941–1942 рр. Нацистський окупаційний режим. Запровадження окупантами нового адміністративно-територіального поділу України: Рейхскомісаріат Україна, дистрикт Галичина, Трансністрія. Громадське життя в Україні в умовах нацистської окупації, стан культури, шкільництва, віровизнання. Експлуатація економічних ресурсів України нацистами. Рух Опору проти окупантів, його основні течії: радянські партизани та підпільники, Українська Повстанська Армія УПА. Військові дії на українських теренах у 1943–1944 рр. Відступ військ Німеччини та її союзників з України. Відновлення в Україні сталінського тоталітарного режиму. Депортація з рідних земель кримських татар, понтійських греків та інших народів. Наслідки Другої світової війни для України: демографічні, економічні, соціально-політичні. Україна – держава-засновниця ООН.

Повоєнне врегулювання західних кордонів СРСР, приєднання до Радянської України Закарпаття. Примусове виселення українського населення з Лемківщини, Посяння, Підляшшя, Холмщини, що увійшли до складу Польщі. Насадження сталінського тоталітарного режиму в західноукраїнських землях: боротьба проти УПА, ліквідація греко-

католицької церкви в СРСР, колективізація селянства, масові репресії проти нелояльних до радянської влади елементів.

Відновлення інфраструктури, сільського господарства та промисловості у повоєнні роки. Голод 1946–1947 рр.

Ідеологічні «чистки» кінця 1940-х - початку 1950-х років: боротьба з «космополітизмом» й «українським буржуазним націоналізмом» серед інтелігенції.

Радянська Україна в добу «хрущовської відлиги». Ослаблення тоталітаризму в СРСР: десталінізація, відносна лібералізація громадського життя, часткова реабілітація жертв політичних репресій. Реформи в аграрному секторі та промисловості. Підвищення загального рівня життя населення.

Радянська Україна в добу «брежнєвського застою». Посилення консервативних тенденцій в громадсько-політичному житті країни. Соціальна структура населення. Початок системної кризи радянської економіки.

Українські «шестидесятники». Рух Опору радянському режиму: поєднання вимог соціальних змін з національно-визвольними змаганнями; правозахисники, релігійні дисиденти. «Українська Гельсінська група». Репресії проти діячів Руху Опору.

Релігійне життя в Україні в другій половині 1940-х – першій половині 1980-х років.

Культурне життя в Радянській Україні: література, наука, кінематограф, театр, музика, живопис.

Політика «прискорення соціалізму» і «Перебудови»: сутність і особливості в Україні. Гласність. Демократизація суспільного життя. Економічні реформи (запровадження госпрозрахунку, самофінансування, бригадного підряду, оренди, кооперативів, дозвіл індивідуальної трудової діяльності), причини їхньої низької ефективності. Політичний плюралізм і втрата комуністичною партією керівної політичної ролі. Громадсько-

політичні організації національно-демократичного спрямування: Народний Рух України, Товариство української мови імені Т. Шевченка. Багатопартійність. Чорнобильська катастрофа.

Суверенізація України: Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Спроба державного перевороту в Радянському Союзі у серпні 1991 р. та розпад СРСР. Здобуття Україною незалежності: Акт проголошення незалежності від 24 серпня 1991 р.

Процеси державотворення України в 1990-ті роки. Конституційний процес. Основний Закон України 1996 року. Політичне життя України в 1990-ті роки. Поглиблення економічної кризи. Формування національного ринку. Зміни в структурі українського суспільства.

Політична криза 2000–2001 рр. «Помаранчева революція». Президентство Віктора Ющенка. Євроатлантичні тенденції зовнішньої політики України. Посилення політичної поляризації українського суспільства. Соціально-економічний розвиток України в 2000-ні роки. Українська трудова міграція.

Президентство Віктора Януковича. Політичні процеси в 2010–2013 рр. в Україні. Російсько-українські відносини. Революція гідності. Окупація АР Крим та м. Севастополь Російською Федерацією. Діяльність терористичних угруповань ДНР і ЛНР і збройна агресія Росії на території України. Фаза активних бойових дій на Донбасі в 2014–2015 рр. Мінський процес. Президентство Петра Порошенка. Здійснення реформ: самоврядування, податкова, мовна, освітня та ін. Президентство Володимира Зеленського. Діджиталізація системи державного управління. Програма «Велике будівництво». Зовнішня політика України в 2014–2022 рр. Початок відкритої збройної агресії Російської Федерації проти України. Російсько-українська війна. Набуття Україною статусу країни кандидата на вступ до Європейського Союзу.

Культурні процеси в Україні після відновлення незалежності. Розвиток освіти, науки, космонавтики, літератури, мистецтва. Internet в Україні.

Український сегмент YouTube. Релігійні процеси в Україні. Створення
Православної Церкви України.

II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Тема 2.1. Історія Стародавнього світу

Єгипет як приклад річкової цивілізації. Формування імперії за Тутмоса III та Рамзеса I: внутрішня та зовнішня політика.

Виникнення афінського полісу. Поглиблення соціальних протиріч. Закони Драконта. Реформи Солона та їх роль у становленні афінської демократії. Заборона ендогенного рабства. Тиранія Пісістрата: внутрішня і зовнішня політика. Державний лад Афін.

Сучасне розуміння “криза полісу”. Нові явища в економічному розвитку Греції. Послаблення традиційного зв’язку між приналежністю до громадянського колективу і земельною власністю. Відношення громадян полісу до військової служби та сплати літургії. Соціальні гарантії громадян в умовах кризи полісу. Полісна демократія.

Утворення держави в Римі. Рим “царського періоду”. Функції царя, сенату, народних зборів. Родоплемінна організація суспільства. Реформи Сервія Тулія і їх вплив на формування республіканської системи.

Період Римської республіки. Римський поліс (цивітас). Сенат, основні повноваження. Типи народних зборів, основні функції.

Період Римської імперії. Рання Римська імперія – система принципату. Суть принципату. Формування одноосібної влади шляхом поєднання посад в республіканській системі. Роль сенату і народних зборів. Поява імператорських органів управління. Нова роль провінцій.

Домінант, його суть. Нові риси державного управління. Політичні і військово- адміністративні реформи. Закріпачення станів. Християнство та його роль в політичній системі імперії.

Тема 2.2. Історія середній віків

Виникнення Східної Римської (Візантійської) імперії. Державно-політична система і ідеологія Візантії. Вплив східних традицій на її ідеологічний устрій. Економіка і соціальна структура Візантії, її особливості. Фемна система. Внутрішня і зовнішня політика Візантії. Аграрний лад.

Тимчасове укріплення візантійської держави за Юстиніана 1. Початок масового вторгнення слов'ян на Балканський півострів. Народні рухи. Іконоборча політика. Скорочення території Візантії у боротьбі з арабами і турками. Початок і особливості процесу феодалізації в Візантії. Візантія в період Македонської династії. Агарний лад держави за даними “Землеробського закону”. Феодали і основні категорії селянства.

Передумови Великих географічних відкриттів. Пошук нових шляхів на Схід. Відкриття португальців і іспанців. Плавання Васко да Гама, Колумба, Магеллана. Колонізація європейцями Америки, Азії, Африки. Становлення світового ринку. Пожвавлення морської торгівлі. Наукове та економічне значення Великих географічних відкриттів. Боротьба європейських держав за колонізаційний розділ світу. Участь Іспанії, Португалії, Англії, Франції, Голландії в цьому процесі. Наслідки впливу західноєвропейських країн у Новому світі.

Араби в до ісламський період. Передумови створення Ісламу. Діяльність пророка Мухамеда. Характерні риси Ісламу. Створення держави у арабів та її особливості. Право в системі Ісламської цивілізації.

Специфіка арабо-мусульманського образотворчого мистецтва. Мусульманська архітектура. Роль арабської мови. Література і фольклор.

Завоювання арабів. Арабські халіфати, їх устрій. Політична історія халіфатів.

Тема 2.3. Нова історія країн світу

Співіснування різних форм виробництва в Європі та Північній Америці. Промисловий розвиток в умовах мануфактурного капіталізму. Аграрні відносини в країнах Європи та Північній Америці. Промисловий розвиток в умовах мануфактурного капіталізму. Аграрні відносини в країнах Європи та Північній Америці. Соціальні зміни в суспільстві. Формування та зміцнення буржуазії.

Державно-політичний устрій країн Європи в XVI-XVII ст. Церква і

релігія в духовному житті Європи. Період іспанського панування в Європі. Династичні та національно-державні цілі зовнішньої політики Габсбургів. Загострення релігійних суперечок між Нідерландами та метрополією. Початок визвольної боротьби.

Французький абсолютизм та його риси. Церква та держава. Німецькі держави. Політична карта Священної Римської імперії. Вестфальський мир та становище Німеччини. Особливості соціально-економічного та політичного розвитку Італії.

Державно-політичний устрій Нідерландів в першій половині XVI ст. Нідерланди під владою Іспанії. Карл V і Філіпп II. Маргарита Пермська і Гранвелла. Основні передумови революції. Характеристика Вільгельма Оранського і Егмонта. Релігійна ситуація. Іконоборчий рух. Прибуття герцога Альби. Початок терору. Другий етап революції. Визволення північних провінцій. Змінення іспанської політики. Рекезенес. Початок третього етапу революції. Гентське примирення. Проголошення незалежності Республіки сполучених провінцій. Вбивство В.Оранського. невдача революції в центральних та південних областях, її причини.

Географія освоєння європейцями Нового світу. Перші поселенці, етап заселення.

Соціально-економічний розвиток північноамериканських колоній до 70-х рр. XVIII ст. Зростання опозиційних і революційних настроїв в колоніях. Діячі американського Просвітництва – Бенджамін Франклін, Томас Джефферсон, Томас Пейн.

Війна за незалежність північноамериканських колоній 1775-1783 рр. Лоялісти. Патріоти. Військова тактика Джорджа Вашингтона. Прийняття Конгресом “Декларації незалежності” (1776 р.). Етапи війни (1775-1783 рр.).

Перемінні успіхи у ході воєнних дій. Збройний нейтралітет Росії і його значення. Вступ у війну з Англією Франції, Іспанії, Голландії. Підписання мирного договору США з Англією у 1783 р. Визнання США незалежною державою. Відміна рабства. Прийняття федеральної Конституції 1787 р. та її

значення. Прийняття "Білля про права". Президентство Дж. Вашингтона 1789-1797 рр.

Криза французького абсолютизму 80-х рр. XVIII ст. Французьке Просвітництво.

Початок революції. Взяття Бастилії 14 липня 1789 р. Діяльність Установчих зборів. Поміркованість аграрної реформи. "Декларація прав людини і громадянина". Виникнення якобінського клубу. Втеча Людовика XVI і підйом республіканського руху. Розстріл на Марсовому полі. Конституція 1791 р. Початок революційних війн. Позиція жирондистів і якобінців щодо питання про війну. Народне повстання 10 серпня 1792 р. і повалення монархії.

Просвітництво як суспільно-історичний феномен. Особливості французького просвітництва. Політико-правова теорія Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Вольтер. Північноамериканська політична думка. Демократичний радикалізм Т. Пейна. Погляди С. Адамса, Дж. Вашингтона, Т. Джефферсона. Теорія федералізму О. Гамільтона.

Соціально-політичні умови розвитку німецького просвітництва. Й. Гердер та його праця "Про походження мови" та "Ідеї до філософії історії людства". Класична філософія І. Канта ("Антропологія з прагматичної точки зору"). Ф. Гегель та його "Конституція Німеччини", "Філософія права" – концепції про закони суспільного розвитку.

Промислове піднесення в 50-60-ті роки. Аграрні відносини. Формування єдиного національного ринку.

Австро-Пруська боротьба за лідерство в Німеччині. Оломоуцька угода 1853 р. Піднесення ліберального руху.

Конституційний конфлікт у Пруссії та прихід до влади О. Бісмарка. Робітничий рух у 50- 60-ті роки, роль Ф. Лассаля. Загальний німецький союз. Створення соціал-демократичної робітничої партії.

Початок об'єднання Німеччини під проводом Пруссії. Війна за Шлезвіг-Гольштейн. Австро- прусська війна. Створення Північнонімецького

союзу та його конституція. Франко-пруська війна і завершення об'єднання Німеччини. Неабсолютистський режим в Австрії, його соціальна опора.

Зовнішня політика. Канцлерство Ф. Шварценберга. Французько-італійсько-австрійська війна. Політична криза в Австрійській імперії на рубежі 50-60-х рр.. кабінет А. Шмерлінга, Г. Кайзерфельда.

Угорська проблема. "Міністерство трьох графів". Угорський сейм 1865 р. Австрійсько- угорська угода 1867 р. Створення дуалістичної імперії Австро-Угорщини. Слов'янські народи під владою Австро-Угорщини.

Політичне й економічне становище Італії після революції 1848–1849 рр. Два напрямки в італійському визвольному русі. Місце Сардинського королівства (П'ємонту) в об'єднанні Італії. К.Кавур і утворення "Італійського національного товариства". Посилення ліберально- монархічного напрямку в процесі об'єднання. Д. Мадзіні і створення "Партії дії". Союз П'ємонту з Францією. Французько-італійсько-австрійська війна 1859 р. і визволення Ломбардії. Національний рух Центральній Італії. Похід "Тисячі" Дж. Гарібальді. Приєднання Неаполітнського королівства до П'ємонту. Створення Італійського королівства.

Тема 2.4. Новітня історія країн світу

Посилення суперечностей між провідними державами наприкінці XIX ст. Протистояння двох військово-політичних коаліцій – Антанти і Троїстого союзу.

Загострення боротьби за розподіл світу. Балканські війни і позиція великих держав. Липнева криза 1914 р. і початок світової війни.

Характер війни. Військові дії на фронтах світової війни у 1914-1918 рр. Загострення внутрішнього становища у воюючих державах. Російська революція 1917 р. Поразка австро- німецького блоку. Комп'єнське перемир'я 11 листопада 1918 р. Підсумки і наслідки війни.

Особливості кризи у США. Антикризові заходи адміністрації Г.Гувера. Створення РФК.

Ф.Д.Рузвельт – президент США. Концепція "нового курсу". Реформи в

сфері економіки та фінансів. Оздоровлення банківської сфери. Створення державного механізму регулювання економіки. “Кодекси чесної конкуренції”. Політика в галузі сільського господарства: допомога фермерам.

Соціальна політика “нового курсу”. Боротьба з безробіттям. Соціальне страхування.

Політика в сфері трудових відносин. Закон Вагнера 1935 р. Соціальне забезпечення.

“Новий курс” і політична система США. Ф.Рузвельт й реформування Верховного Суду. Наслідки політики “нового курсу” та його значення.

Витоки і зародження фашизму. Ідеологія, політичні принципи та організаційна структура раннього італійського фашизму й німецького нацизму.

Утвердження фашизму при владі в Італії. Б.Муссоліні. Внутрішня і зовнішня політика італійського фашизму, агресія проти Ефіопії.

Тоталітарний нацистський режим у Німеччині. Демонтаж інститутів Веймарської республіки. А.Гітлер.

Соціальна політика нацизму. Зовнішня політика. Німецько-англійська угода 1935 р. Відродження вермахту. Відмова від Версальських рішень. Перші агресивні акції в Європі. Втручання в громадянську війну в Іспанії. Створення вісі Берлін – Рим – Токіо. Аншлюс Австрії.

Мюнхенська конференція 1938 р. Розчленування і захоплення Чехословаччини. Німеччина і західні держави. Німеччина і СРСР. Пакт від 23 серпня 1939 р.

Курс на розв’язання Другої світової війни. Причини, характер, періодизація. Нацизм – ініціатор розв’язання агресії. Позиція демократичних держав. СРСР і його протиріччя із західним світом.

«Холодна війна» 1945-1991 рр. Радянсько-американське протистояння та трансформація союзницьких окупаційних зон у ФРН та НДР. Падіння Берлінської стіни та політична та культурна інтеграція капіталістичної та соціалістичної Німеччини.

Криза та розпад англійської та французької колоніальної системи: спільне та відмінне. Африка: країни соціорієнтації та капіталістичного шляху розвитку. Локальні конфлікти у Південно-Східній Азії 1950-1970-х рр. Проекти побудови соціалізму в регіоні. Нові індустріальні країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону: спільне та відмінне. Розпад Югославії та посилення міжнародного протистояння на Балканах. .

III. МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЯ. ІСТОРІОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Тема 3.1. Методологія історії

Осмислення простору й часу в Гомерівській «Ілліаді» та «Одіссеї». Оформлення епічної історії в античній Греції (Геродот та його «Історія»). Формування «прагматичної історії» в античній Греції та добу еллінізму (Фулідід «Історія», Полібій «Загальна історія»). Плутарх та його «Порівняльні життєписи». Зародження уявлень про історію. Таблиці понтифіків. Епоха анналістів. Моралістична історія Тита Лівія та Корнелія Тацита. Історична біографістика Плутарха та Гая Світонія Транквіла, Лікіана з Самосати. Бачення історії стоїками (Марк Аврелій, Сенека).

Уявлення про історичний процес у Київській Русі. «Повість врем'яних літ» Нестора та її редакції. Київський літопис. Галицько-Волинський та Перемишлянський літописи.

Т. Гоббс та його «Левіафан». Консервативний напрям договірної теорії. Д. Локк та формування ліберального напрямку в договірній концепції походження держави. Жан Бені Босює та його «Всесвітня історія». Політична та соціологічна спадщина С. Оріховського-Роксолана.

Козацьке літописання другої половини XVII - початку XVIII ст. (Літопис Самовидця, Граб'яни, Самійла Величка). Історико-літературні твори XVIII ст. Історична свідомість козацької еліти крізь приму діаріушів. Козацьке літописання 1730-80-х років. Ф. Туманський та наукова концепція «Описів...» Концепція історії України в «Історії русів».

Французький романтизм (О. Тьєрі, Ф. Гізо). Британський романтизм (Т. Карлейл, Т. Маколей). Історична белетристика (В. Скот) Американський романтизм.

Харківський інтелектуальний гурток. М.Костомаров та його історичні погляди. П. Куліш та його концепція минулого українських земель. Історичні погляди Т. Шевченка. В. Антонович: історик, археолог, антрополог. . Грушевський.

Еволюція від романтизму до позитивізму. О. Шпенглер та його «Занепад Європи» Цивілізаційна концепція А. Тойнбі. К. Ясперс та його концепція «осьового часу». Школа «Анналів» за М. Блока та Л. Февра. Школа «Анналів» за Ф. Броделя та Лябруса. Третє покоління школи: Е. Ле Ру Лядурі, Ж Дюбі, Ж Ле Гоф, М. Ферро Послідовники школи «Анналів» в сучасній українській та російській історіографії. Історія та педагогіка (Ф. Арьєс). Історія та використання математично-статистичних методів (Ф. Фюре). Історія та психологія (Ф.Е. Манюел). Соціальна історія (Е. Д. Хобсбаум).

Історична наука в добу ВУАН історична наука та репресії 1930-х років. Історична наука у 1940-1950-ї роках та формування нової концепції історії України.

Тема 3.2. Історіографія історії України

Поняття історіографія, її предмет і об'єкти. Природа, функції та місце історіографії в структурі історичного знання. Структура і функції історіографії.

Понятійний апарат історіографії (історіографічний процес, історіографічна ситуація, історіографічний факт, історіографічне джерело).

Принципи і методи історіографічного дослідження.

Зародження історичних уявлень і знань. Міф, епос, історіописання.

Зародження і розвиток української літописної традиції. Історичні знання в Київській Русі. Монастирське літописання. Нелітописні історичні твори в Україні XV-XVI ст.

Розвиток історичних знань на українських землях XVII ст.

Козацькі літописи кінця XVII-XVIII ст. – різновид барокової історичної повісті (Г.Граб'янка, С.Величко, Я.Лизогуб, П.Симоновський).

Лібералізм та його вплив на розвиток історичних досліджень.

Зародження позитивізму – як переломний рубіж в історичній науці. Регіональні особливості позитивістської історіографії. Поширення позитивізму в українській історіографії.

Інституціоналізація української національної історіографії (90-ті рр. XIX – поч. XX ст.).

Розробка наукової концепції історії України.

Більшовизація історичної науки в СРСР та її наслідки для української історіографії.

Українські історики та наукові центри в діаспорі.

Українська історична наука 90-х рр. XX ст. – початку XXI ст., її соборність та сучасні тенденції розвитку.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

а) історія України

1. Бажан О.Г., Данилюк О.З. Український національний рух: основні етапи і тенденції розвитку (кінець 1950-х - 1980-ті рр.). - К., 2000.
2. Баран В. Україна після Сталіна. Нариси історії. 1953 - 1985. - Львів. 1992.
3. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941 - 1945. - К., 2000.
4. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 - 1953.
5. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2-х кн. - К., 1994. - Кн. 1-2.
6. Бойко О. Д. Історія України: підручник. - 4-те вид., допов. - К.: Академвидав. 2012. - 702 с
7. Бойко О.Д. Історія України. - К.: Вид. центр "Академія", 2002. - 565 с.
8. Борисенко В. Курс української історії: 3 найдавніших часів до ХХ століття. - К.: Либідь, 1996. - 616 с.
9. Брицький П.П., Добржанський О.В., Юрійчук С.П. Буковинці у боротьбі за українську державність (1917 - 1922 рр.). - Чернівці, 2007.
10. Вакулюк Т.Г. Актуальні проблеми історії України. - К., 1998.
- 10.Верстюк В.Ф., Гарань О.В., Гуржій О.І. та ін. Історія України. -К.: Альтернативи. 1997.-424 с.
11. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К.: Наук, думка. 1995. - 687 с.
12. Видрін Д.Г., Табачник Д.В. Україна на порозі ХХІ ст. Політичний аспект. - К., 1995.
13. Голубець М. Велика історія України. У 2-х томах. Київ. 2019. 400 с.
- 14.Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917 - 1918.
14. Утворення п. боротьба за державу. - Львів, 1997.
15. Грицак Я. Нариси історії України: формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. - Київ: Генеза, 1996. - 360 с.
16. Грушевський М. Історія України-Руси: У 11 т., 12 кн. / НАН України; Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського та ін. - К.: Наук, думка, 1991 - 2000. - (Пам'ятки історичної думки України).
17. Гунчак Т. У мундирах ворога? - К., 1993.
18. Довідник з Історії України (А - Я) / За заг. ред. І.Підкови, Р.Шуста. - К.: Генеза,
19. Дорошенко Д. Нарис історії України. - К.: Світ, 1991. - 576 с.
- 20.Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. - Львів, 1991. - 230 с.
20. Журавський В. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. - К., 2002.
21. Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в

сучасній Україні. - Львів. 2009.

22. Історія України / Кер. Авт. кол. Ю.Зайцев. - Львів: Світ, 1996. - 488 с. 24. Історія України. Курс лекцій. - К., «Фенікс», 2015. - 376 с.

23. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М. Литвина. - К.: Знання-Прес, 2006. - 460 с. - (Вища освіта ХХІ століття).

24. Історія України: нове бачення: У 2 т. - К.: Україна, 1995. - Т.1.- 450 с.; 1996. -Т.2. - 494 с.

25. Історія України: нове бачення: У 2-х т. - К., 1995. - Т. 1; 1996. - Т. 2. 28. Кармазіна М. С. Між історією і політикою: моногр. - К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. - 560 с.

26. Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 - 80-х років. - К., 1991.

27. Коваль М.В. Україна у Другій світовій і Великій вітчизняній війнах (1939 - 1945 рр.). Спроба сучасного концептуального бачення. - К., 1994.

28. Когут П.В. Колективізація в західноукраїнському селі. - Львів, 2000. 32. Кондратюк К. К. Новітня історія України. 1914-1945 рр.: навч. посіб. -Л.: ЛНУ ім. Івана Франка. 2007. - 260 с.

29. Копиленко О.Л. "Сто днів" Центральної Ради. - К., 1992.

30. Кравчук Л. М. Останні дні імперії... Перші роки надії. - К., 1994.

31. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918 - 1923 рр. Проблеми взаємовідносин. - К., 1998.

32. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нариси суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.). - Івано-Франківськ, 1993.

33. Лановик Б., Лазарович А. Історія України. - К.: Знання-Прес, 2006. - 598 с.

34. Литвин В. Історія України. - К.: Наук, думка, 2006. - 728 с.

35. Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. XX ст.). - К. 2001.

36. Литвин В.М, Мордвінцев В.М, Слюсаренко А.Г. Історія України. - К.: Знання-ГПрес,

37. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. - Львів. 1995. 42. Лоза Ю. Історичний Атлас України. - К.: Мала, 2015. - 320 с.

38. Магочій Павло Роберт. Історія України / Переклад з англ. - К.: Критика, 2007. - 6»9 с.

39. Мицик Ю., Бажан О. Історія України. Навчальний посібник. - К.: ТОВ«Видавництво «КЛІО», 2015.-680 с.

40. Мицик Ю.А. Бажан О.Г., Власов В.С. Історія України. - К.: Вид. дім"Києво-Могилянська академія", 2005. - 576 с.

41. Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. - К.: Лисенко М. М., 2010. - 590 с.

42. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. - Харків, 2007. - 592с.

43. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності Пер. з англ. Р. Ключко. - Х., 2016. - 496 с.
44. Політична історія України ХХ століття. - К., 2003. У 6 т. - Т. 6. - Розд. V-X.
45. Полонська-Василенко Н. Історія України: Репринтне відтворення видання. У 2 т. - К., 1992. - Т. 1. - 588 с.; Т.2. - 606 с.
46. Русначенко А. Від імперії - до України. - К., 2009. 52. Світлична В.В. Історія України. - К.: Каравела, 2006. - 205 с.
47. Солдатенко В. Ф. Україна: політична історія ХХ - поч. ХХІ ст. - К., 2007.
48. Солдатенко В.Ф. Українська революція і державність (1917- 1920 рр.). -К.. 1998.
49. Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурс і практика. - К., 2015. - 420 с.
50. Субтельний О. Україна: Історія. - К.: Либідь. 1991. - 510 с.
51. Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання. - К., 2015. - 160 с.
52. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій. - К.. 2009.
53. Єфименко О. Історія України та її народу. -К.: Освіта, 1992. – 424 с.
54. Таїрова-Яковлева Т. Гетьмани України. Історія про славу, трагедії та мужність. Київ: Кліо, 2015.-424 с.
55. Ціватий В., Аблазов І. Воєнно-політичні цілі України та невоєнні засоби їх досягнення: новий інструментарій воєнної дипломатії // Зовнішні справи. - 2017. №1. - С.50-55.
56. Черкащина Н. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. - К.. 2005 - 289 с.
57. Швагуляк М. Історичні студії: Українці на роздоріжжях та крутих поворотах історії (друга половина ХІХ- перша половина ХХ ст.) - Львів: Тріада плюс, 2013.
58. Шевчук В.П. Історія української державності. Курс лекцій. - К.. 1999.
59. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. -К.: Генеза . 2005.- 175 с.
60. Яковлева Т.Г. Гетьманщина в другій половині 50-х років ХVІІ ст. Причини і початок. Руїни.-К., 1998.
61. Яковлева Т.Г. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659 - 1667 рр.). - К., 2003.

б) Всесвітня історія

62. Акунін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки(1492-1918 рр.): Хронологія подій. - Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2013. - 575 с.
63. Бродський Р.М., Енальський З.А. Нова історія країн Азії і

Африки. - ч.1 – К., 1979.

64. Бродський Р.М., Енальський З.А. Нова історія країн Азії і Африки. - ч.2 - Л., 1986.

65. Газін В.П. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945-1994. - Кам'янець-Подільський, 1995 та пізніші випуски.

66. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр. – Кам'янець-Подільський, 1997.

67. Голоси стародавньої Індії : антологія давньоіндійської літератури / Пер. із санскриту, упоряд. П. Ріггер. - К. : Дніпро, 1982. - 351 с.

68. Дюррозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. - К., 1995. 24. Замаровський В. їх величності піраміди / В. Замаровський. - К. : Веселка, 1988. - 345 с.

69. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002). Навчальний посібник. - Вінниця, 2003.

70. Історія первісного суспільства : підручник / В. В. Скирда. Б. А. Шрамко. - Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. - 172 с.

71. Кіндер Г. Всесвітня історія : Atlas / Кіндер Г., Хільгеман В. ; пер. з нім. - К. : ЗнанняПрес, 2001. - 631 с.

72. Крижанівський О. Історія стародавнього Сходу. - К.: Либідь, 2014. - 500 с.

73. Кузьмін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011.- 456 с.

74. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. -початок ХХІ ст.) / Ред.: М.М. Швагуляк. - Львів: Тріада плюс, 2015. - 705 с.

75. Прохоренко Р.А. Новая история стран Европы и Америки. - Тольятти: Изд-во ТГУ. 2016. - 132 с.

76. Ручинська О. А., Сергеев І. П. Історія Стародавнього Сходу: Навчально- методичний посібник. - Харків: ХНУ імені В. П. Каразіна, 2008. - 108 с.

77. Салата О., Гордієнко В.В., Гордієнко Г.М. Кривошея І.Я. Історія Середніх віків. Практикум. Частина 1. КНТ, Київ. 2017.

78. Сергійчук ЕМ. Новітня історія країн Азії і Африки - Суми, 2002. 57.Сушинський Б.І. Всесвітня історія лицарства. - Одеса, 2005.

79. Ткачук П. Д. Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах : навч.- метод, посіб. для студ. іст. ф- тівін-тутів. унів та вчителів історії. - Вип. 2 / П. Д. Ткачук. - Луцьк : Вид-во обл. друк., 2003.- 174 с.

80. Ткачук П. Д. Історія стародавнього Сходу й античних країн у термінах, назвах, поняттях і датах : тлумач, слов, для студ. іст. ф-тівін-тутів, унів та вчителів історії / П. Д. Ткачук. - Луцьк : Надстир'я, 1992. - 114 с.

81. Шама. О. І. Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу. Ч. 2. - Тернопіль :ТНПУ. 2015. - 490 с. - 82 с.

в) історіографія історії України; методологія історії

82. Джерелознавство історії України: Довідник НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1998. – 206 с.
83. Дзира І.Я. Козацьке літописання 30-х – 80-х рр. XVIII ст.: джерелознавчий та історіографічний аспекти. – К.: Інститут історії, 2006. – 566 с.
84. Дорошенко. Д. Огляд української історіографії. – К.: Українознавство, 1996. – 256с.
85. Драч І. Історія Русів. – К.: Веселка, 2003. – 366 с.
86. Калакура Я. С. Українська історіографія: курс лекцій / Калакура Я. С. – К.: Гінеза, 2012. – 512с.
87. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII - початок XX ст.) / І. Колесник – К.: Генеза, 2000. – 256с.
88. Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: курс лекцій / В. П. Коцур, А. П. Коцур. – Чернівці: «Золоті литаври» 1999. – 520с.
89. Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина XVIII – середина XIX ст.) / В.В. Кравченко. – Х: Основа, 1996. – 376с.
90. Кримський С. Панорамне бачення всесвітньої історії // Павленко Ю. Історія світової цивілізації. – К.: Либідь, 2000. – с. 4 – 10.
91. Літопис Самовидця / вид. підготував Я. І. Дзира. – К.: Наукова думка, 1971 – 204, [2] с.
92. Макарчук С. Писемні джерела з історії України / С. Макарчук. – Л.: Світ, 1999. – 352с.
93. Марченко М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.) / М. І. Марченко. – К.: Фенікс 1969. – 222с.
94. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. – К. Основи, 1997. 838 с.
95. Тойнбі А. Дж. Цивілізація перед судом історії. – М.-Спб., 1995.
96. Тойнбі А. Дослідження історії: У 2-х т. / А. Дж. Тойнбі; пер. з англ. В. Шовкуна. – К., 1995.
97. Яковенко Н. Вступ до історії / Наталя Яковенко. – К.: Критика, 2007. – 368 с.

г) інформаційні ресурси

<http://www.litopys.kiev.ua>

<http://www.history.org.ua>

<https://history.vn.ua/book/dovidnik1.html>

http://shron1.chtyvo.org.ua/Istoria_Ukrainy_vyd3.pdf

ПИТАННЯ ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ

1. Енеолітична доба. Культурно- історична спільнота Кукутені – Трипілля.
2. Ямна культурно-історична спільнота. Кемі-обинська культура. Культура кулястих амфор.
3. Кіммерійці та їх сусіди. Чорногорівські та новочеркаські поховання. Черноліська та висоцька культури.
4. Зарубинецька культура та пізньозарубинецькі пам'ятки. Культура карпатських курганів.
5. Утворення Руської держави. Теорії походження державності в Середньому Подніпров'ї в IX–X ст.
6. Удільні князівства Південно-Західної Русі доби феодальної роздробленості.
7. Магдебурзьке право та цехова система в українських містах (XIV -XVII ст.)
8. Українські землі у складі Речі Посполитої (1569 – 1795 рр.)
9. Українське козацтво у XVI – XVIII ст.: правовий статус, етнічний склад, внутрішньо станові групи (городові, низові козаки).
10. Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького.
11. Інтеграція Гетьманщини до складу Російської імперії у XVIII ст.
12. Захоплення Російською імперією Північного Причорномор'я і Криму.
13. Захоплення Російською імперією Правобережної України.
14. Українські землі у першій половині XIX ст.
15. Кирило-Мефодіївське братство. Т.Г.Шевченко.
16. Національне відродження на західноукраїнських землях. Революція 1848 – 1849 рр. та її наслідки.
17. Імперські реформи на Наддніпрянській Україні другої половини XIX ст.
18. Промисловий розвиток України у другій половині XIX ст. Промисловий розвиток України у другій половині XIX ст.
19. Громадівський і народницький рух в Україні у 70- на початку 80-х рр. XIX ст.
20. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.- на початку XX ст.
21. Суспільно-політичний і національний рух в Україні (80-ті рр. XIX – початок XX ст.).
22. Українські землі в роки Першої світової війни.
23. УНР за доби Центральної Ради та Директорії.
24. Гетьманська держава П.Скоропадського.
25. Західноукраїнська Народна Республіка.
26. Українська діаспора. Хвилі еміграції.
27. Україна у період Другої світової війни: бойові дії, рух опору, соціальні, економічні та політичні наслідки війни.
28. Україна в середині 1950-х – першій половині 1980-х років: основні тенденції розвитку.

29. Український дисидентський та правозахисний рух 60–70-х років ХХ ст.;
30. Суспільно-політичні процеси на українських землях наприкінці 1980-х – на початку 1990-х. Проголошення незалежності України, розпад СРСР.
31. Суспільно-політичний розвиток Давньої Греції V ст. до н. е.
32. Арабські завоювання та створення держави Омейядів.
33. Падіння Римської імперії: причини та наслідки
34. Монгольські завоювання XIII ст.
35. Османська імперія в XVI ст.
36. Релігійні війни у Європі в XVI ст.
37. Хрестові походи: причини, напрями, ідеологія.
38. Зародження ісламської цивілізації.
39. Міста та їх історична роль. Магдебургське право. Цехова організація.
40. Епоха Відродження в західноєвропейській культурі.
41. Абсолютистська монархія у Європі (Франція, Іспанія, Австрія, Росія).
42. Буржуазні революції XVII – XVIII ст. (Англія, Франція).
43. Громадянська війна у США
44. Війна за незалежність іспанських колоній Латинської Америки (1810 – 1826 рр.)
45. Наполеонівські війни. Віденський конгрес.
46. Революції 1848 – 1849 рр. в Європі.
47. Епоха колоніалізму на Сході.
48. Франко-пруська війна 1870 – 1871 рр.
49. Російсько-японська війна 1904 – 1905 рр.
50. Складування військово-політичних блоків: Антанта та Троїстий союз.
51. Версальсько-Вашингтонська система та її криза 20-30-х років ХХ ст.
52. «Велика депресія» та її вплив на політичний розвиток Європи.
53. Друга світова війна: причини, характер, основні періоди та наслідки.
54. Початок «холодної війни».
55. Локальні військові конфлікти в Південно-Східній Азії у 50-70-х рр. ХХ ст.
56. Розпад колоніальної системи у другій половині ХХ ст.
57. Відносини в трикутнику США – КНР – СРСР в 60 – 70-х рр.
58. Нові індустриальні країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону (Японія, Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг).
59. Національні конфлікти в країнах Балканського півострова наприкінці ХХ ст.
60. Операція «Буря в пустелі».
61. Оформлення епічної історії в античній Греції (Геродот та його «Історія»).
62. Зародження уявлень про історію. Таблиці понтифіків. Епоха анналістів.
63. Історична біографістика Плутарха та Гая Світонія Транквіла, Лікіана з Самосати. Бачення історії стоїками (Марк Аврелій, Сенека).

64. Історична думка епохи Київської Русі та Галицько-Волинського князівства
65. Походження, розселення та устрій слов'ян: історіографія та основні наукові концепції.
66. Походження терміну «Русь»: «норманська» та «антинорманська теорії» в історіографії.
67. Запорізька Січ в сучасній історіографії.
68. Проблема походження українського козацтва в сучасній історіографії.
69. «Історія Русів» у сучасній історіографії.
70. Історико-літературна спадщина Гетьманщини. Козацьке літописання.
71. Історико-соціологічний напрямок в історичній науці (Т. Гоббс, Д. Локк, Жан Бені Босює)
72. Історична наука доби романтизму та позитивізму
73. Школа «Анналів». Послідовники школи «Анналів» в сучасній українській історіографії.
74. К. Ясперс та його концепція «осьового часу».
75. О. Шпенглер та його «Занепад Європи»
76. Цивілізаційна концепція А. Тойнбі.
77. Християнська концепція історії.
78. Священна та світська історія.
79. Спроби періодизації всесвітньої історії.
80. Античні автори про українські землі.
81. Розробка наукової концепції історії України.
82. Більшовизація історичної науки в СРСР та її наслідки для української історіографії.
83. Українські історики та наукові центри в діаспорі.
84. Українська історична наука 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст., її соборність та сучасні тенденції розвитку.
85. Українська національна революція в історіографії.
86. Радянська Україна в сучасній історіографії.
87. Суспільство Радянської України доби «перебудови» в історіографії.
88. Історична наука в радянській Україні.
89. Історичне джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.
90. Методологія історичної науки.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АБІТУРІЄНТІВ

За шкалою ECTS	За шкалою ВНЗ	За національною шкалою	Коментар
A	90-100	відмінно	Абітурієнт дає повну та розгорнуту відповідь на питання білету, демонструє вільне володіння понятійно-категоріальним апаратом, необхідним для формування професійної наукової позиції; визначає основні проблеми, об'єкт і предмет історичних знань; повністю розкриває суть поставленого питання, добре орієнтується у міжпредметних зв'язках, наводить приклади.
B	82-89	дуже добре	Абітурієнт у відповідях допускає неточності або незначні помилки, проте демонструє розуміння матеріалу, логічно обґрунтовує свої міркування.
C	74-81	добре	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, переважно відтворюють знання на рівні запам'ятовування. Знання з предмету є неповними, абітурієнт плутається у визначеннях, втрачає логіку та послідовність розкриття питання, не наводить приклади.
D	64-75	задовільно	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання. Він не володіє основним термінологічним апаратом дисципліни, демонструє відсутність умінь міркувати, робити висновки.
E	60-63	достатньо	Вступник допускає суттєві помилки у відповідях або відповідь є частковою. Вступник не висвітлює сутність питання; не виявляє здатності до оцінки та аналізу конкретних пропонованих проблемних ситуацій; демонструє недостатню спроможність щодо здійснення порівняльного аналізу наукових концепцій.
FX	0-59	незадовільно	Абітурієнт допустив грубі помилки, зовсім не розкрив змісту питання, відповідь відсутня.